

พระยาภาววิละ

พระยาภาววิละ ท่านเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ด้วยความร่มเย็นและด้วยปรีชาสามารถ ท่านเป็นทั้งนักรบผู้กล้า และ ยังปกป้องแผ่นดินให้คงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ด้วยความจงรักภักดีที่มีต่อกษัตริย์ และต่อผืนแผ่นดิน

พระยาภาววิละ หรือเรียกอีกนามหนึ่งว่า พระเจ้าภาววิละ ท่านเป็นเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๑ สมภพเมื่อ พ.ศ. 2285 เป็นบุตรคนแรกในจำนวน ๑๐ คน ของเจ้าฟ้าชายแก้ว เจ้าเมืองลำปาง เชื้อสายราชวงศ์เชื้อเจ็ดตน อันสืบสายมาจากพระยาสุรฎาไชย (ทิพจักรหรือ ทิพย์ช้าง) กับนางจันทาทวี ท่านได้ร่วมมือน้องชาย และ พระยาจำบ้าน สนับสนุนกองทัพไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และขับพม่าออกจากเชียงใหม่ ได้เมื่อวันอาทิตย์ ขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนห้าเหนือ พ.ศ.๒๓๑๗

เมื่อขับพม่าออกจากเชียงใหม่ ท่านได้นำบิดาซึ่งถูกจับเป็นตัวประกันออกจากคุกเชียงใหม่ได้ แล้วจึงเดินทางกลับลำปาง และพาน้องชายทั้ง ๖ เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินทรงตั้งเจ้าภาววิละ เป็นเจ้าเมืองลำปาง โดยมีเจ้าธัมมลังกาสู่น้องลำดับที่ ๓ เป็นอุปราช

ต่อมาใน พ.ศ.๒๓๒๕ ได้เกิดเหตุการณ์ผลัดแผ่นดิน เจ้าพระยาจักรีได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และมีเจ้าพระยาสุรสีห์ เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เมื่อเจ้าภาววิละตีเชียงแสนได้แล้ว นำข้าวของและเชลยไปถวาย รัชกาลที่ ๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งเจ้าภาววิละ ขึ้นเป็นพระยามังรายชิรปราการกำแพงแก้ว ครองเมืองเชียงใหม่ ซึ่งขณะนั้นอายุ ๔๐ ปี

เมื่อเจ้าภาววิละได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยามังรายชิรปราการกำแพงแก้ว เจ้าเมืองเชียงใหม่แล้ว ท่านได้รวบรวมกำลังคนเดินทางจากลำปางไปยังเวียงป่าซาง เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ และสะสมกำลังในเวียงป่าซางนานถึง ๑๔ ปี ตรงกับวันอาทิตย์ ที่ ๕ มีนาคม 2339 ท่านจึงยกไพร่พลออกจากเวียงป่าซางเดินทางเป็นเวลา ๕ วันเข้าสู่เมืองเชียงใหม่

ดังนั้นยุคของพระยามังรายชิรปราการกำแพงแก้ว จึงเป็นยุคฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ โดยไปชักชวนหรือดีบ้านเล็กเมืองน้อยต่าง ๆ เพื่อสร้างสม ประชากรไว้ในลำพูน และเชียงใหม่ เช่น ในปี พ.ศ.๒๓๒๖ ได้ผู้คนจากบ้านดองโละ ได้ฟ้าน้อยหมดเมืองธางและบริวาร ได้คนจากเมืองทูและบ้านแม่ปะ พ.ศ.๒๓๒๘ ได้เมืองป่านเมืองตองคาย ใน พ.ศ.๒๓๓๒ ก็ได้ชาวบ้านสะต้อย บ้านวังตุ วังกวาด มารวมไว้อีกด้วย พ.ศ.๒๓๔๑ ก็ได้ประชากรจากเมืองปู้ เมืองสาด เมืองแจด ท่าอ้อ เมืองกึ่ง และเมืองกุน มารวมอยู่ในเมืองเชียงใหม่ และในปีรุ่งขึ้น ท่านได้ยกกองทัพไปตีเอาประชากรจากบ้านจัวลาย สะต้อย ส้อยไร่ ท่าช้าง บ้านนาและท่งอ้อ มาไว้ในเมืองเชียงใหม่อีก ยุคนี้ต่อมานักวิชาการเรียกว่ายุค "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พระยาภาววิละได้ขยายอำนาจครอบคลุมไปถึงเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง เมืองต่าง ๆ ในแคว้นสิบสองพันนา และหัวเมืองบนฝั่งแม่น้ำสาละวิน

ใน พ.ศ.๒๓๔๓ พระยามังรายวรจักรปรการกำแพงแก้ว เจ้าอุปราช และเจ้ารัตนห้วยเมืองแก้ว พร้อม กับเสนาข้าราชการบริวารร่วมกัน ให้ชื่อเมืองเชียงใหม่ว่า เมืองรัตนดิงสาอภินวปรี และในปีเดียวกันนี้ เดือนเจ็ด เหนือขึ้น ๑๑ ค่ำ วันเสาร์ ก็ได้โปรดให้ก่อรูปช้างเผือกสองเชือกไว้ทางทิศเหนือของเมือง เชือกที่หันหน้าไป ทางเหนือมีชื่อว่า “ปราบจกกวาพ” เชือกที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตกชื่อ “ปราบเมืองมารเมืองยักข” แล้วก่อ รูปกุมภัณฑ์ ๒ คน ไว้หน้าวัดโชติการาม หรือวัดเจดีย์หลวง และให้ก่อรูปสุเทวฤๅณไว้ทางด้านตะวันตกของหอ อินทพิลอีกด้วย และอีกสองปีต่อมาในเดือนสี่เหนือ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ได้ก่อรูปมิกคิทธิสหาราชสีห์ ๒ ตัวไว้ที่ข่งสิงห์ ทางทิศเหนือของเมืองเพื่อเป็น “ชัยมงคลแก่รัฐปักษานราภรณ์บ้านเมืองทั้งมวล”

ในเดือนอ้ายเหนือ ขึ้น ๔ ค่ำ พ.ศ.๒๓๔๕ ตรงกับวันพุธ ที่ ๒๖ มกราคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่หนึ่ง จึงโปรดให้เลื่อนพระยามังรายวรจักรปรการกำแพงแก้ว เป็น “พระบรมราชานราธิบดินทร์สุริยวงศ์ องค์อินทสุรศักดิ์สมญาหาขัตติยราชชาติราชาไชยสวรรค์ เจ้าฉันทเสมาพระนครเชียงใหมพระราชานี ศรีสวัสดิทิมา ยุสมอุดม” เป็น “พระเจ้าเชียงใหม่” ซึ่งเป็นใหญ่ในล้านนา ๕๙ หัวเมือง และขึ้นกับกรุงเทพฯ ในฐานะเจ้า ประเทศราช

ใน พ.ศ.๒๓๔๖ พระเจ้าเชียงใหม่ โปรดให้พระญาอุปราชยกทัพไปตีเอาเมืองเชียงแสนซึ่งอยู่ในอาณัติ ของพม่าได้ ส่วนเจ้ามหานานผู้เป็นน้องลำดับที่ ๔ ก็ได้ไปเกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองเชียงตุงได้ ในปีเดียวกันนี้ โปรดให้เจ้าบุรีรัตน์ ยกกองกำลังยกไปเมืองของหรือมหิงคบุรี เมื่อกลับคืนมาเชียงใหม่แล้วก็ได้้นำ “ท้าวพระยา หัวเมืองนอก” ทั้งปวง ล่องไปกรุงเทพฯ ครั้นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็โปรดฯให้เลื่อนพระญาอุปราช เป็นเจ้ามหาอุปราชเชียงใหม่ ให้พระยาบุรีรัตน์เมืองเชียงใหม่ กับนายศรีบุญมาเมืองลำปาง เป็นเจ้าเมืองและ อุปราชเมืองลำพูน

พระเจ้าเชียงใหม่เดินทางไปกรุงเทพฯ เป็นครั้งสุดท้าย เมื่อ พ.ศ.๒๓๕๘ เพื่อนำเอาครอบครัวของ ขวามอญไปถวาย เมื่อกลับมาถึงเชียงใหม่ได้ ๒ เดือนกับ ๓ วัน พระเจ้าเชียงใหม่ก็ประชวร และถึงแก่พิราลัย เมื่อ พ.ศ.๒๓๕๘ ยามแตรบอกเวลาเข้าสู่เที่ยงคืน รวมระยะเวลาปกครองแผ่นดินทั้งสิ้น ๓๒ ปี สิริรวมพระชนม์ ชันษาได้ ๗๔ ปี

พระเจ้ากาวิละมีนางเทวีชื่อ “โนชา” มีทายาทชาย ๔ และหญิง ๑ โอรสองค์ที่ ๒ คือ เจ้าหนานสุริยวงศ์ ซึ่งต่อมาเป็น “พระเจ้ากาวิโลรสฯ” เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๖

(เรียบเรียงจาก หนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่ ๒๕๓๕)

ที่มาของข้อมูล

“พระยาภาวโละ.” 2546. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 29 กันยายน.

จาก <http://www.lannaworld.com/person/kingcm1.htm>